

Εξοικείωση με το γνωσιακό - συμπεριφοριστικό ομαδικό πρόγραμμα για ασθενείς με σχιζοφρένεια «Απαρτιωτικό θεραπευτικό πρόγραμμα (Integrated Psychological Therapy, I.P.T.)».
διάρκειας 150 ωρών
(2017-18)

Διοργάνωση

**Εταιρεία Γνωσιακών
Συμπεριφοριστικών Σπουδών**
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Επιστημονική συνεργασία με το

**Ινστιτούτο Έρευνας
και Θεραπείας της Συμπεριφοράς**
ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Υπεύθυνοι εκπαιδευτικού προγράμματος:

Κων/νος Ευθυμίου, Σταυρούλα Ρακιτζή & Πολυξένη Γεωργιά

Τι είναι το IPT ;

Η Σχιζοφρένεια αποτελεί μία σοβαρή χρόνια ψυχική διαταραχή. Ο συνδυασμός εμπειρικά τεκμηριωμένων παρεμβάσεων-φαρμακοθεραπεία σε συνδυασμό με ψυχοθεραπεία- αποτελεί την θεραπεία εκλογής για όλους τους ειδικούς ψυχικής υγείας.

Η φαρμακοθεραπεία αποτελεί την βάση της περίθαλψης ασθενών με σχιζοφρένεια για την διαχείριση των ψυχωσικών συμπτωμάτων και την πρόληψη της υποτροπής .

Η γνωσιακή – συμπεριφοριστική θεραπεία (ΓΣΘ) για την σχιζοφρένεια δεν αναπτύχθηκε ως εναλλακτική λύση ή μόνη θεραπεία της σχιζοφρένειας αλλά ως προσθήκη στις καθιερωμένες πρακτικές.

Τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει μια τεράστια αύξηση του ενδιαφέροντος για τις ΓΣΘ προσεγγίσεις για την θεραπεία της σχιζοφρένειας. Αυτό το ενδιαφέρον έχει παράγει μια βάση δεδομένων που έχει γίνει αποδεκτή και επαρκής για να συμπεριληφθεί στις εκδόσεις οδηγίων καλής πρακτικής από το βρετανικό εθνικό ίδρυμα για την ορθή κλινική πρακτική (NICE, 2009), το οποίο περιέλαβε την ΓΣΘ ως συνιστώμενη θεραπεία για τη σχιζοφρένεια. Στις μέρες μας οι ΓΣ προσεγγίσεις αποτελούν πλέον μια καθιερωμένη, στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών και στις ΗΠΑ, θεραπευτική επιλογή.

Η σημερινή ΓΣΘ για την Σχιζοφρένεια περιλαμβάνει τόσο τεχνικές για την διαχείριση της οξείας φάσης, όσο και ιδιαίτερα καλά δοκιμασμένες ψυχοεκπαιδευτικές και ψυχοθεραπευτικές πρακτικές για την αποκατάσταση (NICE, 2009). Η εφαρμογή εμπειρικά τεκμηριωμένων παρεμβάσεων για τους ασθενείς με σχιζοφρένεια (Roder et al. 2006; Roder et al. 2011). Οι παρεμβάσεις αυτές στοχεύουν να βοηθήσουν το ασθενείς που παρουσιάζουν μακροχρόνια ελλείμματα στον νευρογνωστικό και κοινωνικογνωστικό τομέα (75-85% των ασθενών παρουσιάζουν μικρότερα ή μεγαλύτερα ελλείμματα μετά την λήξη των οξέων φάσεων). Έτσι η βελτίωση των ελλειμμάτων αυτών αποτελεί και ένα βασικό δείκτη για την αποκατάσταση των ασθενών με σχιζοφρένεια.

Το **Απαρτιωτικό, Θεραπευτικό πρόγραμμα (IPT)** αφορά σε ένα ομαδικό θεραπευτικό πρόγραμμα, από τα πιο καλά εμπειρικά τεκμηριωμένα, για την βελτίωση των γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των σχιζοφρενών. Η Α.Ρ.Α. συμπεριέλαβε το IPT στον κατάλογο των προτεινόμενων παρεμβάσεων για τους σχιζοφρενείς (www.apa.org/practice/grid.html).

Εφαρμόζεται το IPT στην Ελλάδα;

Το IPT αναπτύχθηκε στην πανεπιστημιακή ψυχιατρική κλινική της Βέρνης και εφαρμόζεται σήμερα σε 16 χώρες, σε εκατοντάδες κλινικές και νοσοκομεία (για μια αναλυτική περιγραφήδες στο Roder et al., 2011).

Στην Ελλάδα η πρώτη προσπάθεια προσαρμογής και εξοικείωσης με το πρόγραμμα ξεκίνησε το 1998 με την διοργάνωση εργαστηρίων στο Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς (ΙΕΘΣ). Το 2005 διοργανώθηκε διημερίδα σε

συνεργασία με το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής με θέμα τις παρεμβάσεις στη σχιζοφρένεια, στα πλαίσια του οποίου βασικός προσκεκλημένος ομιλητής ήταν ο καθηγητής κλινικής ψυχολογίας και υπεύθυνος για το τμήμα έρευνας στην ψυχοθεραπεία στην πανεπιστημιακή ψυχιατρική κλινική της Βέρνης, κ. Voker Roder, ο οποίος διοργάνωσε και ένα εκτενέστερο σεμινάριο ευαισθητοποίησης. Έκτοτε έχει αναπτυχθεί μία σταθερή συνεργασία με τον καθ. Roder με σκοπό την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση ειδικών ψυχικής υγείας στο IPT. Το ΙΕΘΣ και ειδικότερα οι κ. Ευθυμίου και Ρακιτζή έχουν πιστοποιηθεί ως εκπαιδευτές για το IPT από τον κ. V. Roder. Η συνεχής παρουσία με workshop της ελληνικής ομάδας για το IPT σε συνέδρια της ΕΛΨΕ και της ΕΨΕ και η συμμετοχή σε συνέδρια εξωτερικό έχει συμβάλει στην ευαισθητοποίηση για την εφαρμογή του IPT στον ελληνικό πληθυσμό. Το 2007 εκδόθηκε μια πλήρης προσαρμοσμένη έκδοση του IPT στα ελληνικά. Το 2009 διοργανώθηκε ένα διήμερο συνέδριο με θέμα τις βιοψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις στη σχιζοφρένεια ως συνεργασία του ΙΕΘΣ με το ψυχιατρικό τμήμα ενηλίκων του ΓΝΑ «Γ. Γεννηματάς» και ειδικότερα με την κ. Π. Γεωργιλιά, Διευθύντρια του ψυχιατρικού τμήματος ενηλίκων του νοσοκομείου «Γ. Γεννηματάς» στο οποίο παρευρέθηκε και ο καθ. Roder.

Το IPT εφαρμόστηκε για πρώτη φορά σε ελληνικό πληθυσμό από τους κ. Ρακιτζή, Ευθυμίου και Γεωργιλιά (Rakitzki et al., 2016a; Ρακιτζή και συν. 2016; Rakitzki et al., 2016b; Rakitzki & Georgila, 2015). Η πρώτη ομάδα εκπαίδευσης και εφαρμογής του IPT (2012-2013) ξεκίνησε να εφαρμόζει το πρόγραμμα στο ΕΠΙΨΥ και στον φορέα παροχής κοινωνικής φροντίδας «Ξένιος Ζεύς». Το IPT εφαρμόστηκε πιλοτικά για κάποιο χρονικό διάστημα στο ψυχιατρικό τμήμα ενηλίκων του ΓΝΑ Ευαγγελισμός.

Ποια είναι η διάρκεια και σε ποιους απευθύνεται το σεμινάριο ?

Το Σεμινάριο εξοικείωσης διαρκεί περίπου 12 μήνες και χωρίζεται σε 2 μέρη.

Το σεμινάριο μπορούν να παρακολουθήσουν ψυχολόγοι κάτοχοι άδειας άσκησης επαγγέλματος και ψυχίατροι. Λόγω του ότι το IPT προϋποθέτει γνώση βασικών εννοιών και τεχνικών του γνωσιακού συμπεριφοριστικού μοντέλου, απαραίτητη προϋπόθεση για την παρακολούθηση είναι οι συμμετέχοντες να είναι σε κάποια μορφή εκπαίδευσης σε ένα πρόγραμμα στη Γνωσιακή – συμπεριφοριστική Θεραπεία στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό ή να την έχουν ολοκληρώσει. Οι συμμετέχοντες θα εκπαιδευτούν στην εφαρμογή του IPT σε ενήλικες και εφήβους (Ρακιτζή & Γεωργιλιά, 2016) με σχιζοφρένεια.

Το σεμινάριο λόγω του ότι περιλαμβάνει και εποπτεία στην εφαρμογή του προγράμματος καλό θα ήταν να το παρακολουθήσουν άτομα που ήδη δουλεύουν με ψυχωσικούς ασθενείς ή έχουν την δυνατότητα μερικής ή πλήρους εφαρμογής του προγράμματος στις δομές που απασχολούνται. Κατά συνέπεια θα προτιμηθούν συνάδελφοι που θα έχουν δυνατότητα εφαρμογής του IPT.

Η μετεκπαίδευση στο IPT αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την δυνατότητα εφαρμογής του ομαδικού αυτού προγράμματος σε ελληνικό πληθυσμό και δίνει το δικαίωμα στους συμμετέχοντες να προμηθευτούν από τον εμπνευστή του προγράμματος καθ. Roder το απαραίτητο υλικό για την εφαρμογή του καθώς και την ελληνική προσαρμογή.

Οι ενδιαφερόμενοι καταθέτουν αίτηση συμμετοχής και πλήρες βιογραφικό σημείωμα. Η διαδικασία επιλογής στο πρόγραμμα θα γίνει μέσω συνέντευξης. Το σεμινάριο διαρκεί ένα έτος και με το πέρας της εκπαίδευσης ξεκινά μια νέα ομάδα.

Ποια είναι η δομή του σεμιναρίου;

Το πρόγραμμα του σεμιναρίου περιλαμβάνει **2 μέρη**. Το πρώτο μέρος

περιλαμβάνει 2 ενότητες (modules) και το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει 3 φάσεις:

1. Στο πρώτο μέρος (30 ώρες) γίνεται κατάρτιση στις βασικές αρχές του θεωρητικού υπόβαθρου που υποστηρίζει το πρόγραμμα και εισαγωγή στο πρόγραμμα και ευαισθητοποίηση στα υποπρογράμματα αποκατάστασης γνωστικών ελλειμμάτων
2. Στο δεύτερο μέρος και ανεξάρτητα από το πρώτο μέρος γίνεται συστηματική ευαισθητοποίηση στα υποπρογράμματα αποκατάστασης γνωστικών και κοινωνικών ελλειμμάτων καθώς και εποπτεία της εμπειρίας των εκπαιδευομένων με το πρόγραμμα.

Α Μέρος Εισαγωγή ΙΕΘΣ		Β Μέρος Εξοικείωση ΕΕΕΣ			
1 ^η ενότητα: κατάρτιση στις βασικές αρχές του θεωρητικού υπόβαθρου	2 ^η ενότητα: Εισαγωγή στα υποπρογράμματα αποκατάστασης γνωστικών ελλειμμάτων	1 ^η φάση: Θεωρητική κατάρτιση και πρακτική άσκηση	2 ^η φάση: Εποπτεία	3 ^η φάση: Ημερολόγιο και μελέτη βιβλιογραφίας	Σύνολο
10 ώρες	20 ώρες	30 ώρες	30 ώρες	60 ώρες	150 ώρες
1 Σαβ/κ0	2 Σαβ/κα	3 Σαβ/κα	8 τρίωρες ομαδικές εποπτείες και JC(6 ώρες)	Τήρηση diary, συγγραφή άρθρου για το JC	
1 μήνας	1 μήνας	2μήνες	8 μήνες		12 μήνες

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗΣ

Α' ΜΕΡΟΣ: Εισαγωγή (30 ώρες)

1^η ενότητα : κατάρτιση στις βασικές αρχές του θεωρητικού υπόβαθρου που υποστηρίζει το πρόγραμμα.

Ο εκπαιδευόμενος θα έρθει σε επαφή με θέματα όπως:

1. Τις τέσσερις θεωρίες που αποτελούν την βάση ανάπτυξης και κατανόησης του προγράμματος
2. τον ρόλο του θεραπευτή και τη δυναμική της ομάδας, την επιλογή των θεραπευόμενων, τα κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού, την ομοιογένεια, την σύναψη συμβολαίου, τους κανόνες δεοντολογίας, τη διαχείριση προβληματικών συμπεριφορών κατά την πορεία της ομάδας, την εφαρμογή επιλεγμένων γνωσιακών και συμπεριφοριστικών τεχνικών σε ομαδικό πλαίσιο
3. Εφαρμογή του IPT σε ενήλικες και εφήβους. Διαφορές. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ασθενείς με σχιζοφρένεια μετά από νοσηλεία με εισαγγελική παραγγελία.

(αυτοπαρατήρηση, στοχοθέτηση, τεχνικές επίλυσης προβλημάτων, άσκηση στην επικοινωνία, αυτοδιαχείριση- αυτοέλεγχος, σταδιακή έκθεση κ.α.)

Τα παραπάνω θα επιτευχθούν μέσω της παρακολούθησης θεωρητικού σεμιναρίου 10 ωρών (1 Σαββατοκύριακο)

2^η ενότητα : Εισαγωγή στα υποπρογράμματα αποκατάστασης γνωστικών ελλειμμάτων

1. Διήμερο 10 ώρες	<ul style="list-style-type: none"> • Ψυχοπαθολογία,, διαγνωστική διαδικασία, βιολογικές παρεμβάσεις στη σχιζοφρένεια • Αύξηση κινήτρου
2. Διήμερο 10 ώρες	<ul style="list-style-type: none"> • Εισαγωγή στο θεωρητικό μέρος και ασκήσεις με παραδείγματα • Γνωστική διαφοροποίηση και λεκτική επικοινωνία

Τα παραπάνω θα επιτευχθούν μέσω της παρακολούθησης εισαγωγικών σεμιναρίων 20 ωρών (2 Σαββατοκύριακα)

Σύνολο ωρών σεμιναρίου Εισαγωγής 30 ώρες

B Μέρος: Εξοικείωση

1^η φάση: Θεωρητική κατάρτιση διάρκειας 30 ωρών

Η ενότητα αυτή στοχεύει στο να καταρτιστεί ο εκπαιδευόμενος στην εφαρμογή των 5 υποπρογραμμάτων του IPT (3 Σαββατοκύριακα, 30 ώρες).

1. Διήμερο 10 ώρες	<ul style="list-style-type: none"> • Θεωρητικό μέρος και ασκήσεις με παραδείγματα • Κοινωνική αντίληψη • Γνωστική διαφοροποίηση και λεκτική επικοινωνία
2. Διήμερο 10 ώρες	<ul style="list-style-type: none"> • Θεωρητικό μέρος και ασκήσεις με παραδείγματα • Κοινωνικές δεξιότητες
3. Διήμερο 10 ώρες	<ul style="list-style-type: none"> • Θεωρητικό μέρος και ασκήσεις με παραδείγματα • Κοινωνικές δεξιότητες και Διαπροσωπική επίλυση προβλημάτων

2η φάση: Εποπτεία διάρκειας 30 ωρών

Συμμετοχή σε **ομάδα προόδου** διάρκειας 8 μηνών (περίπου 1 φορά/μήνα) διάρκειας 3 ωρών/φορά (24 ώρες)

Συμμετοχή σε ένα Journal Club, όπου θα παρουσιαστεί η νεώτερη βιβλιογραφία για το IPT (6 ώρες)

3η φάση: Ημερολόγιο και μελέτη βιβλιογραφίας διάρκειας 60 ωρών

α) **Τήρηση προσωπικού ημερολογίου (reflective diary)**, με σημειώσεις γύρω από την εμπειρία της εν λόγω εκπαίδευσης, την εφαρμογή του προγράμματος και την εποπτεία που έλαβε. Το ημερολόγιο θα παρουσιαστεί στην ομάδα προόδου στο τέλος της εκπαίδευσής του (40ώρες)

β) **Μελέτη βιβλιογραφίας**(20 ώρες) σχετικής με το πρόγραμμα, μελέτη ενός άρθρου στη σχετική θεματική και παρουσίαση σε journal club.

Σύνολο ωρών σεμιναρίου εξοικείωσης 150 ώρες

(Θα δοθεί φάκελος άρθρων, σημειώσεις, εκπαιδευτικό υλικό και η ελληνική έκδοση του IPT)

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν βεβαίωση παρακολούθησης.

Δηλώσεις συμμετοχής

Αποστέλλετε βιογραφικό και δήλωση συμμετοχής στο kefthim@psych.uoa.gr & srakitz@gmail.com. Για τυχόν απορίες απευθυνθείτε στη γραμματεία της ΕΓΣΣ (210 3840803 και info@cbt.edu.gr). Ανακοινώσεις γίνονται στην ιστοσελίδα www.cbt.edu.gr

---

Διδάσκοντες στο θεωρητικό και πρακτικό μέρος:

Ο **Κωνσταντίνος Ευθυμίου** σπούδασε Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο του Salzburg της Αυστρίας. Ειδικεύτηκε σε μεταπτυχιακό επίπεδο στην Κλινική Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης. Περάτωσε την τετραετή εκπαίδευση του Ψυχοθεραπευτή συμπεριφοριστικής κατεύθυνσης στην Αυστρία και ακολούθησε στη συνέχεια διετή μετεκπαίδευση ειδικότητας στην θεραπεία ζεύγους και τη σεξοθεραπεία. Είναι Διδάκτορας Κλινικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάσκει στο Προπτυχιακό Πρόγραμμα Ψυχολογίας του Παν/μίου Αθηνών και στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Κλινικής Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ. Από το 2003 είναι συντονιστής του Κύκλου Ευαισθητοποίησης στη Γ-Σ Ψυχοθεραπεία του ΙΕΘΣ. Από το 2005 είναι υπεύθυνος του Τμήματος Θεραπειών Ενηλίκων του ΙΕΘΣ .

Η **Σταυρούλα Ρακιτζή** σπούδασε ψυχολογία στο Georg-August-Πανεπιστήμιο του Göttingen στην Γερμανία, όπου και εξειδικεύτηκε στην κλινική ψυχολογία. Είναι κάτοχος του Ευρωπαϊκού Διπλώματος Ψυχολογίας. Από το 2003 εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας. Εκπαιδεύτηκε στην γνωσιακή-συμπεριφοριστική ψυχοθεραπεία στο ΙΕΘΣ. Από το 2006 συνεργάζεται με τον καθηγητή Κλινικής Ψυχολογίας στην πανεπιστημιακή ψυχιατρική κλινική της Βέρνης, κ. V. Roder. Εφαρμόζει το IPT στο ψυχιατρικό τμήμα ενηλίκων του νοσοκομείου «Γ. Γεννηματάς» και είναι υποψήφια διδάκτωρ Κλινικής Ψυχολογίας πανεπιστημίου Ελβετίας. Είναι μέλος του BDP (Bundesverband Deutscher Psychologinnen und Psychologen), της Ελληνικής Εταιρείας Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς (ΕΕΕΣ) και της ΕΑΒCT.

Η **Πολυξένη Γεωργιά** είναι Διευθύντρια του ψυχιατρικού τμήματος ενηλίκων του «Γ. Γεννηματάς». Σπούδασε Ιατρική στο πανεπιστήμιο Αθηνών και έκανε ειδικότητα στη νευρολογία – ψυχιατρική στο Αιγινήτειο. Έχει κάνει μετεκπαίδευση στην πανεπιστημιακή κλινική Karolinska στη Στοκχόλμη στις συναισθηματικές διαταραχές, στα προγράμματα μεθαδόνης και σε ομάδες αλκοολικών. Έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα της γνωσιακής Θεραπείας του καθ. Παπακώστα στο Αιγινήτειο. Υπήρξε αντιπρόεδρος του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής. Είναι μέλος της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας, της Ελληνικής Νευρολογικής Εταιρείας, της Ελληνικής Εταιρείας Κεφαλαλγίας και της Ένωσης Ψυχιάτρων Γενικού Νοσοκομείου. Είναι μέλος της επιτροπής ψυχικής υγείας στο υπουργείο Υγείας.

Βιβλιογραφία

- Ευθυμίου, Κ., Ρακιτζή, Σ., & Roder, V. (2009). Ένα γνωσιακό συμπεριφορικό ομαδικό θεραπευτικό πρόγραμμα για τη βελτίωση των γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των ασθενών με σχιζοφρένεια. *Ψυχιατρική*, 20(3), 245 - 254.
- Medalia, A. & Richardson, R. (2005). What predicts a good response to cognitive remediation interventions? *Schizophrenia Bulletin*, 31(4), 942-953.
- National Institute of Clinical Excellence NICE (2009). Schizophrenia. Core Interventions in the treatment and management of schizophrenia in primary and secondary care.
- Στ. Ρακιτζή, V. Roder, Στ. Σανίδα, Π. Γεωργιλιά, Κ. Ευθυμίου, D. Müller. Η πιλοτική εφαρμογή του IPT σε ελληνικό πληθυσμό. Προφορική παρουσίαση. 30. 05. 2009: Βιοψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις στη Σχιζοφρένεια. Εθνικό ίδρυμα Ερευνών.
- Ρακιτζή Σ., Γεωργιλιά Π. (2016). Σχιζοφρένεια σε παιδιά και εφήβους. Στο Α. Καλαντζή & Α. Σοφianoπούλου (Επιμ.) (2016). Γνωσιακή συμπεριφοριστική θεραπεία παιδιών και εφήβων. (pp. 595-642). Αθήνα: Πεδίο
- Ρακιτζή Σ, Γεωργιλιά Π, Ευθυμίου Κ. (Επιμ.) (2016). Παρέμβαση στη σχιζοφρένεια. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΕΘΣ.
- Rakitzzi, S. Roder, V., Georgila, P., Sanida, S., Efthimiou, K. & Müller, D. (2009). First results of an ongoing study in Greece. Evaluation of the effectiveness of IPT (Integrated Psychological Therapy) in Greek population. Poster. 2nd European Conference on Schizophrenia Research. From Research to Practice. 21-23 September 2009, Berlin, Germany.
- Rakitzzi S, Georgila P. (2015). Acceptance and commitment therapy as a Part of a Multimodal Rehabilitation for Patients with Schizophrenia. *Journal of Psychology and clinical Psychiatry*, 3(5), 1-3.
- Rakitzzi, S., Georgila, P. & Efthimiou, K. (2010). Die Bedeutung der Motivation für den Therapieerfolg am Beispiel der IPT-Pilotstudie an einer griechischen Stichprobe. Oral presentation: Internationales Schizophrenie-Symposium, 15-16 April Bern, Schweiz.
- Rakitzzi S, Georgila P, Efthimiou K, Mueller D. R. (2016a). Efficacy and feasibility of the Integrated Psychological Therapy for outpatients with schizophrenia in Greece: Final results of a RCT. *Psychiatry Research*, 242, 137-143.
- Rakitzzi S, Georgila P, Efthimiou K. (2016b). Insight and rehabilitation of patients with schizophrenia. *Journal of memory disorders and rehabilitation*, 1(1): 1002.

- Roder, V., Mueller, D., Mueser, K. & Brenner, H. D. (2006). Integrated Psychological Therapy (IPT) for Schizophrenia: Is it effective? *Schizophrenia Bulletin*, 32 (S1), 81-93.
- Roder, V., Brenner, H.D., Kienzle, N. & Ευθυμίου, Κ. (2007). Το απαρτιωτικό ψυχολογικό θεραπευτικό πρόγραμμα για τη σχιζοφρένεια (I. P. T.). Αθήνα: Scientific Publications.
- Roder, V., Müller, D. & Schmidt, S. (2011). Effectiveness of Integrated Psychological Therapy for Schizophrenia Patients. A Research update. *Schizophrenia Bulletin*, 37 (2), 71-79.